


Defensive Realism in the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran, a Study of the 12-Day War

Davood Karimipour

Assistant Professor of International Relations, Faculty of National Security, Supreme National Defense University, Tehran, Iran.


Email: Karimipour.d@chmail.ir

 0000-0001-8166-9555

Farhad Kochakzadeh

PhD candidate of International Relations, Faculty of National Security, Supreme National Defense University, Tehran, Iran. (Corresponding Author)


Email: Farhadkochakzade@gmail.com

 0009-0002-6137-392X

Mohammad Karimzadeh

PhD candidate of International Relations, Faculty of National Security, Supreme National Defense University, Tehran, Iran.

Email: mohamad92_k@yahoo.com

 0009-0007-9290-3491

Abstract

The present study seeks to analyze Iran's strategies and objectives during the Twelve-Day War. The authors argue that Iran's actions were defensive in nature and aimed at preserving the country's relative security. To test this hypothesis, Defensive Realism is employed as the main theoretical framework, while neoclassical variables are utilized as intervening domestic factors to explain state behavior. Four pillars were considered for aligning theory with political behavior: the security dilemma, domestic politics, structural factors (offense-defense balance, geographical proximity, and access to raw materials), and leaders' perceptions. Based on the logic of the security dilemma, the Islamic Republic did not allow Israel to enhance its own security through the reduction of Iran's security. From the perspective of domestic politics, a distinct level of cohesion emerged following the attack on Iran. Through its defensive and offensive actions, the Islamic Republic was able to alter Western leaders' perceptions regarding the deterrent capability of the Islamic Republic of Iran. Concerning the offense-defense balance, the Islamic Republic focused on managing the conflict rather than escalating tensions. At the same time, while avoiding strategic miscalculations that could lead to a larger war, it pursued the logic of survival. The combination of these strategies, objectives, and actions enabled Iran's deterrence to become understandable and tangible for the Western side and led Trump to shift from a policy of "regime change" toward proposing a "ceasefire request."

Keywords: Defensive realism, Iran, 12-day war, foreign policy, Israel.



Extended Abstract

Introduction: On the morning of June 13, 2026, Israel attacked Iranian soil. Iran was taken by surprise. Senior military commanders targeted nuclear scientists and several important radars in the initial attack. The success of the terrorist operation led them to believe that the country's defense structure had collapsed and Iran was unable to respond. Israel's idea was that the people would separate from the system and with the help of the people, they could overthrow the Islamic regime. However, the Supreme Commander appointed replacements for the martyred commanders in less than 24 hours, and the Iranian armed forces also responded seriously to the attacks. The further we got from the first days of the war, the more the scene changed. Iran's military responses became more effective and the signs of concern from the West increased. Mediators became active from the ninth day of the war and offered negotiations and peace. Netanyahu and Trump thought that they could bring the Islamic Republic to its knees through the (theory of peace through strength), but the Islamic Republic sought to manage the problem by taking practical action and choosing the theory of defensive realism. Therefore, the purpose of this article is to examine the applicability of the theory of defensive realism to Iran's actions during the 12-Day War.

Research Question: The twelve-day war between Iran and Israel and the nature of Iran's behavior raise the key question of the article: how and based on what framework can the management, goals, and strategies of the Islamic Republic of Iran be analyzed?

Research Hypothesis: A study of the actions and policies that Iran implemented during the 12-Day War shows that this country managed the battlefield with the Israeli regime based on a defensive realism model.

Methodology and Theoretical Framework: Considering the purpose of this research to apply defensive theory in explaining Iran's foreign policy, the authors have sought to study the 12-Day War and explain the propositions of this theory and its correspondence with the actions of the Islamic Republic of Iran's government in the 12-Day War with Israel; hence, the descriptive-explanatory method has been used.

Research Findings: Israel's initial success in attacking Iranian soil led them to conclude that Iran's deterrence and defense cohesion had collapsed, paving the way for weakening the legitimacy of the regime and even overthrowing it. Hence, in the early days of the Twelve-Day War, they spoke of "Iran's complete surrender." However, by relying on the logic of defensive realism and avoiding escalation, the Islamic Republic of Iran was able to demonstrate its deterrence and crisis management capabilities, ultimately forcing the West to offer negotiations and peace. The Islamic Republic of Iran attempted to respond to Israel's attack on Iranian soil within the framework of the four assumptions of defensive realism, in order to prevent the escalation of the crisis and rebuild the foundations of its deterrence. The security dilemma refers to a situation in which a government's efforts to increase its own security reduce the security of others. By attacking scientists, commanders, and nuclear facilities of the Islamic Republic of Iran, Israel attempted to expand its security in the Middle East. But the Islamic Republic's ability to respond to Israel was based on defensive realism and a security-focused strategy, and it did not allow Israel to create security for itself by reducing Iran's security.

Conclusion: The unrest in Iran over the past ten years has led Westerners to believe that the Islamic Republic of Iran does not enjoy popular support and that an Israeli attack on Iran would trigger unrest and a repeat of past unrest in the country. However, after the Israeli attack on Iran, a special cohesion was formed in society.



An existential threat that had targeted Iranian society turned into an opportunity in this war and was able to create maximum convergence among the people. Another factor on the basis of which Iran's war strategy with Israel and the United States can be analyzed based on defensive realism is the issue of "offensive-defensive balance." The level of power resources means that the Islamic Republic did not go overboard in attacking Israel after the Israeli attack on Iranian soil began, and a kind of offensive and defensive balance can be observed in Iran's behavior. Instead of escalating tensions, the Islamic Republic was managing the conflict. At the same time, it was pursuing the logic of survival while avoiding strategic mistakes that could lead to a major war.

Another of the most important strategies of the Islamic Republic has been to shape and reform the perception of Israel. The ability of the Islamic Republic of Iran to change the perception of Israel and the United States is clearly demonstrable. In the early days of the war, the West talked about "system collapse", "regime change" and "immediate and unconditional surrender". But after Iranian missiles reached Israeli soil and caused enormous destruction, the view of Western leaders changed and they were forced to call for a ceasefire.

Keywords: Defensive realism, Iran, 12-day war, foreign policy, Israel.

E-ISSN: 2717-0551 / University of Mazandaran / Quarterly of Strategic Studies of International Politics

Quarterly of Strategic Studies of International Politics is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.




 10.22080/jpir.2026.30710.1512

واقع‌گرایی تدافعی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، مطالعه جنگ ۱۲ روزه

داود کریمی‌پور

استادیار روابط بین‌الملل، دانشکده امنیت ملی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران.


Email: Karimipour.d@chmail.ir

 0000-0001-8166-9555

فرهاد کوچک‌زاده

دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل، دانشکده امنیت ملی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)


Email: Farhadkochakzade@gmail.com

 0009-0002-6137-392X

محمد کریم‌زاده

دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل، دانشکده امنیت ملی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران.

Email: mohamad92_k@yahoo.com

 0009-0007-9290-3491

چکیده

پژوهش حاضر در پی تجزیه و تحلیل راهبردها و اهداف ایران در جنگ ۱۲ روزه است. نویسندگان پژوهش درصدد هستند اقدامات ایران را تدافعی و در جهت امنیت نسبی کشور تحلیل کنند؛ لذا برای آزمون این فرضیه، ضمن به کارگیری نظریه رئالیسم تدافعی از متغیرهای نوکلاسیک به عنوان واسطه‌های داخلی برای تبیین رفتار استفاده شده است. چهار پایه براساس چهارچوب نظری «معضل امنیت»، «سیاست داخلی»، «عوامل ساختاری (تعادل تهاجمی-دفاعی، نزدیکی جغرافیایی و دسترسی به مواد خام)» و «برداشت ذهنی رهبران» برای تطبیق نظریه و رفتار سیاسی در نظر گرفته شد. براساس «معضل امنیت» جمهوری اسلامی این اجازه را به اسرائیل نداد که از طریق کاهش امنیت ایران، برای خود امنیت‌سازی کند. براساس «سیاست داخلی» بعد از حمله به ایران یک انسجام ویژه شکل گرفت. جمهوری اسلامی توانست با اقدامات دفاعی و تهاجمی خود، برداشت ذهنی رهبران غرب را در خصوص بازدارندگی جمهوری اسلامی ایران تغییر دهند. در عنصر «تعادل تهاجمی-دفاعی» جمهوری اسلامی به جای تشدید تنش‌ها، در حال مدیریت درگیری بود. هم‌زمان با اجتناب از اشتباهات استراتژیک که می‌تواند به جنگی بزرگ منجر شود، منطبق با پیگیری می‌کرد. مجموعه این راهبردها، اهداف و اقدامات جمهوری اسلامی باعث شد بازدارندگی ایران برای طرف غربی قابل درک و لمس شود و ترامپ از «تغییر رژیم» به سمت پیشنهاد «درخواست آتش‌بس» سوق پیدا کند.

کلیدواژه‌ها: واقع‌گرایی تدافعی، ایران، جنگ ۱۲ روزه، سیاست خارجی، اسرائیل.



۱. مقدمه

صبح روز ۲۳ خرداد ۱۴۰۴ اسرائیل به خاک ایران حمله کرد و ایران غافل‌گیر شد. فرماندهان ارشد نظامی، دانشمندان هسته‌ای و چند رادار مهم را در حمله اولیه مورد هدف قرار دادند. موفقیت در انجام عملیات تروریستی باعث شد تا آن‌ها فکر کنند، ساختار دفاعی کشور از هم پاشیده و ایران توان پاسخ‌گویی ندارد. تصور اسرائیل این بود که مردم از نظام جدا خواهند شد و با کمک مردم می‌توانند نظام اسلامی را سرنگون کنند، اما فرمان‌دهی کل قوا در فاصله‌ای کم‌تر از ۲۴ ساعت، جایگزین فرمان‌دهان شهید را منصوب کردند و نیروهای مسلح ایران نیز پاسخ جدی به حملات دادند. هر اندازه از روزهای اول جنگ فاصله می‌گرفتیم، صحنه عوض می‌شود. پاسخ‌های نظامی ایران کارسازتر و نشان‌های نگرانی غرب بیشتر می‌شد. واسطه‌ها از روز نهم جنگ فعال و پیشنهاد مذاکره و صلح می‌دادند. تصور نتانیاهو و ترامپ این بود از طریق (نظریه صلح از طریق قدرت) می‌توانند جمهوری اسلامی را به زانو درآورند، اما جمهوری اسلامی با اقدام عملی و انتخاب نظریه واقع‌گرایی تدافعی درصدد مدیریت مسأله بود؛ لذا هدف مقاله حاضر بررسی انطباق‌پذیری نظریه واقع‌گرایی تدافعی با اقدامات ایران در دوران جنگ ۱۲ روزه است. این مقاله به دنبال پاسخ به این سؤال است: چگونه می‌توان مدیریت، راهبردها و اهداف ایران را در جنگ ۱۲ روزه تحلیل کرد؟ در پاسخ به سؤال مذکور، این فرضیه ارائه شده است: «مدیریت، راهبردها و اهداف ایران در جنگ ۱۲ روزه براساس نظریه واقع‌گرایی تدافعی قابل تحلیل است».

۲. پیشینه پژوهش

در خصوص موضوعات مرتبط با واقع‌گرایی تدافعی و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران گزارش‌های متعددی به رشته تحریر درآمده است. در ادامه برخی از این گزارش‌ها مورد بررسی قرار داده می‌شود:

فرشادگهر و دیگران (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «واکاوی روابط روسیه و جمهوری اسلامی با تأکید بر بحران سوریه» به این نتیجه دست یافت که فعالیت‌های روسیه در خاورمیانه و درگیری در بحران سوریه، باعث افزایش ارتباط و همکاری با ایران شد. میزان تماس‌های کنونی روسیه و ایران در تاریخ پس از فروپاشی شوروی بی‌سابقه است. با وجود پتانسیل تعامل و همکاری، اتحاد استراتژیکی بین دو کشور شکل نگرفته و هنوز موانع جدی وجود دارد که حتی می‌تواند این همکاری را متوقف کند.



طهماسبی و دیگران (۱۴۰۳) در مقاله‌ای با عنوان «سازمان‌نگاری و صدور انقلاب (ملاحظه‌ای بر راهبرد صدور انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ و انقلاب اسلامی ایران) در انقلاب روسیه» ذکر کردند که نوعی فرجام‌گرایی براساس آموزه‌های مارکسیستی باعث گردید تا راهبرد صدور انقلاب با توجه به شرایط انقلاب روسیه به‌عنوان ضامن بقای انقلاب اکتبر، با اولویت‌بخشی به مفهوم عمل انقلابی تعبیر شود، ولی در انقلاب اسلامی راهبرد صدور انقلاب به‌عنوان یک اصل تکلیف‌محور و با تقدم‌بخشی آگاهی بر عمل انقلابی شکل‌بندی می‌گردد.

گنجیان مقدم و جعفری (۱۴۰۳) در مقاله «تقابل سیاست خارجی ایران- آمریکا در قبال رژیم صهیونیستی در غرب آسیا با تأکید بر عملیات ۷ اکتبر و وعده صادق» بر این نکات تأکید داشته که ج.ا.ایران با اتخاذ صبر راهبردی، داغ نمودن فضای منافع منطقه‌ای توسط متحدان استراتژیک منطقه‌ای خود (محور مقاومت) به «قورباغه آب- پز» و «تهاجم و ترور سمی بیولوژیک‌گونه» علیه رژیم؛ به محدودسازی منافع و سیاست خارجی پانزی آمریکا پرداخت.

رستمی (۱۴۰۳) در مقاله‌ای با عنوان «تحولات ژئوپلیتیک خاورمیانه و الزامات منطقه‌گرایی نوین در سیاست خارجی دولت سیزدهم» در فصل‌نامه علمی مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی به این نکته اشاره می‌کند که جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یک قدرت منطقه‌ای همواره به دنبال شکل دادن به ترتیبات امنیتی- سیاسی منطقه بدون دخالت قدرت‌های فرامنطقه‌ای بوده است. در مقطع کنونی (بعد از ۲۰۲۰) خاورمیانه دچار تحولات اساسی شده و منطقه از انحصار ژئوپلیتیک دو ابرقدرت آمریکا و روسیه خارج شده است و شرایط برای کنشگران منطقه‌ای فراهم گردیده که نوعی پویایی و هم‌سویی مستقلانه را در سطح منطقه ایجاد کنند. براساس دیدگاه نویسنده، دولت سیزدهم می‌تواند با بهره‌گیری از ظرفیت ایجادشده و در سایه شکسته‌شدن انحصار قدرت‌های بزرگ با اتخاذ یک سیاست خارجی مبتنی بر نومنطقه‌گرایی بستر ساز نوعی نظام اعتماد پایه و امنیتی‌زدایی با کشورهای منطقه باشد.

۳. مفهوم شناسی پژوهش

جنگ: کویسنی رایت «جنگ»^۱ را این چنین تعریف کرده است «جنگ می‌تواند نزاع هم‌زمان میان نیروهای مسلح، احساسات مردمی، تعصبات حقوقی و فرهنگ‌های ملی تلقی می‌شود» (گاستون، ۱۳۶۸: ۳۳). کلازویتس نظریه پرداز مشهور نظامی در



مورد هدف جنگ بر این باور بود که هدف از جنگ به‌عنوان عملی خشونت‌بار و وادار کردن خصم و دشمن به انجام خواسته‌های طرف دیگر می‌باشد. او همچنین جنگ را ادامهٔ سیاست با به‌کارگیری ابزار دیگر بیان می‌کند (کلوزویتس، ۱۴۰۰: ۳۷)

مدیریت بحران: به اعتقاد مک کارتی، «مدیریت بحران»^۱ به دنبال یافتن راه‌حلی منطقی برای عبور از شرایط بحرانی است. به شکلی که منابع، ارزش‌های اصلی و خیر عمومی تأمین و تضمین شود. مدیریت بحران، فراگرد پیش‌بینی و پیشگیری از بحران، مواجهه و مداخله در بحران و بازیابی پس از وقوع بحران است. در مدیریت بحران سعی می‌شود تا از آسیب‌ها پیشگیری و در صورت وقوع، در راستای کاهش آثار و پیامدهای ناگوار و امدادسانی و بهبود اوضاع تا حصول وضعیت عادی کوشش شود (افضلی و استارمی، ۱۴۰۰: ۱۶۵).

۴. مبانی نظری تحقیق: واقع‌گرایی تدافعی

واقع‌گرایی تدافعی نقطهٔ عطفی در تطور سرمشق واقع‌گرایی در روابط بین‌الملل پس از جنگ سرد محسوب می‌شود. تا زمانی که دولت-کشورها به بقای خود ادامه دهند، امنیت جویی و دغدغه‌های امنیتی اصلی‌ترین دستور کار آن‌ها را تشکیل می‌دهد. این دستور کار در صدر مسائل نظام بین‌الملل که از دولت‌ها تشکیل شده است، قرار می‌گیرد (تچانتوریدز، ۲۰۰۷). می‌توان چنین ادعا کرد که مسائل سیاست جهان، دست‌کم برای کارگزاران دولت‌ها، حول امنیت تمرکز می‌یابد. با این ادعا گویی روابط بین‌الملل از توصیف شکسپیری امنیت به‌صورت «بزرگ‌ترین دشمن موجودات فناپذیر» گریزی ندارد (منوری و شریفی، ۱۳۹۶: ۱۸۰).

واقع‌گرایی نوکلاسیک عنوانی است که «گیدئون رز» به مجموعه‌ای از آثار در روابط بین‌الملل داده است که در تبیین سیاست خارجی و فراتر از آن در توضیح روابط بین‌الملل از بسیاری از بینش‌های واقع‌گرایی استفاده کرده است (کیتچن، ۲۰۱۰: ۱۱۷). نوکلاسیک‌ها برخلاف نواقع‌گرایان، تنها به عوامل سطح ساختار نظام توجه نمی‌کنند؛ بلکه از نظر آن‌ها برداشت‌های ذهنی و ساختار داخلی دولت‌ها نیز اهمیت دارد. آن‌ها بر لزوم توجه به سطوح مختلف تحلیل تأکید دارند. نوکلاسیک‌ها را می‌توان براساس تقسیم‌بندی جک اسنایدر در دو مقولهٔ تهاجمی و تدافعی گنجانده (مشیرزاده، ۱۳۹۰: ۱۲۹).

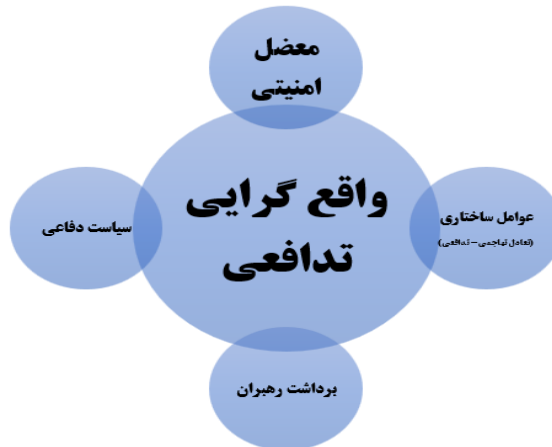


واقع‌گرایان تدافعی به رابطه‌ی میان هرج و مرج و الزامات نظام بین‌الملل از یک سو و رفتار دولت‌ها از سوی دیگر توجه دارند. فرض آن‌ها بر این است که هرج و مرج بین‌المللی معمولاً قابل چاره است؛ یعنی امنیت چندان نایاب نیست و فراوان است. در نتیجه، دولت‌هایی که آن را در می‌یابند، رفتار تهاجمی نخواهند داشت. آن‌ها تنها در شرایطی که احساس کنند تهدیدی علیه‌شان وجود دارد، نسبت به آن واکنش نشان می‌دهند. این واکنش نیز بیشتر در سطح ایجاد موازنه و بازداشتن تهدیدگر است (مشیرزاده، ۱۳۹۰: ۱۳۳). «جک اسنایدر» و «استفان والت» از نظریه‌پردازان واقع‌گرایی تدافعی هستند. تأکید والت بر اهمیت «موازنه‌ی تهدید» به جای موازنه‌ی قدرت است. در واقع، از نظر او تنها صرف قدرت مهم نیست؛ بلکه سایر عوامل هم مهم هستند. در واقع از نظر والت، برداشت‌های دولت‌ها از یکدیگر مهم است. هرچه دولتی تجاوزکارتر باشد، احتمال اینکه دولت‌های دیگر علیه آن‌ها موازنه‌سازی را در پیش گیرند، بیشتر است. دولت‌ها در برابر هر قدرتی موازنه ایجاد نمی‌کنند، بلکه موازنه در برابر دولت‌هایی صورت می‌گیرد که قدرت آن‌ها از منظر دولت ایجادکننده موازنه، تهدیدکننده باشد. بر اساس این، از دیدگاه والت صرف عنصر قدرت سبب ایجاد رفتار توازن‌گرا نمی‌شود و موازنه‌ی تهدید مفهومی جامع‌تر و با قدرت تبیین‌کنندگی بالاتر، برآورده می‌شود. (احمدیان، ۱۳۹۵: ۲۵).

واقع‌گرایی تدافعی از چهار فرض ناشی می‌شود و از این طریق چگونگی تبدیل متغیرهای ساختاری به پیامدهای بین‌المللی و سیاست‌های خارجی دولت‌ها را مشخص می‌کنند. اول، معضل امنیتی یک ویژگی لاینحل‌انارشی است. دوم، عوامل ساختاری - مانند تعادل تهاجمی-دفاعی، نزدیکی جغرافیایی و دسترسی به مواد خام - بر شدت معضل امنیتی بین دولت‌های خاص تأثیر می‌گذارند. سوم، قدرت مادی، سیاست‌های خارجی دولت‌ها را از طریق محاسبات و برداشت‌های رهبران هدایت می‌کند. درنهایت، سیاست داخلی می‌تواند کارایی پاسخ یک دولت به محیط خارجی را محدود کند. واقع‌گرایی تدافعی شرایطی را مشخص می‌کند که تحت آن سیاست داخلی در سیاست خارجی اهمیت پیدا می‌کند. از نظر نویسنده تطبیق‌پذیری دیگر نظریه‌ها با موضوع تحقیق در تحلیل این جنگ کارایی واقع‌گرایی تدافعی را نخواهند داشت؛ زیرا واقع‌گرایی تهاجمی بر افزایش قدرت به منزله هدف و برای کسب جایگاه هژمونیک در نظام بین‌الملل (به‌عنوان رفتار اصلی قدرت‌های بزرگ) تأکید دارد (متقی و دیگران، ۱۳۸۹: ۲) این نوع نگرش می‌تواند پایه‌ی تحلیل آغاز جنگ از سوی آمریکا و اسرائیل قرار بگیرد، اما در تحلیل کشوری که مورد تهاجم قرار گرفته است تطابق‌پذیری آن

مشکل می‌شود. از دیدگاه سازه‌انگاری، دولت‌ها موجودیت‌های اجتماعی هستند که رفتارهایشان متأثر از قواعد، هنجارها، ارزش‌ها، نهادها و هویت‌های آن‌هاست (مجتهدی و عیوضی، ۱۳۹۷: ۱۸۲). سازه‌انگاری صرفاً می‌تواند بخشی از راهبردهای ایران را در خصوص جنگ ۱۲ روزه تحلیل کند و برخی از مفروضات آن نگاه کل‌گرایانه و سیستمی، دولت‌محوری و ... محدودیت‌هایی در تحلیل ایجاد می‌کند. استراتژی بازدارندگی برای جنگیدن به کار نمی‌رود، بلکه به منظور حفظ صلح استفاده می‌شود، به عبارت دیگر از لحاظ فیزیکی طرف مقابل را دفع نمی‌کند، بلکه از لحاظ روانی مانع تجاوز می‌گردد (کالینز، ۱۳۷۰: ۱۶۱). بنابراین واقع‌گرایی تدافعی بهتر از دیگر نظریان می‌تواند جنگ ایران و اسرائیل را تحلیل کند.

نمودار ۱. چارچوب مفهومی و ارکان واقع‌گرایی تدافعی؛ منبع: یافته‌های پژوهش



۵. روش پژوهش

با در نظر داشتن مقصود این پژوهش برای کاربردی نظریه تدافعی در تبیین سیاست خارجی ایران مطالعه جنگ ۱۲ روزه، نویسندگان بر آن بوده‌اند تا گزاره‌های این نظریه و تطابق آن را با اقدامات حاکمیت جمهوری اسلامی ایران در جنگ ۱۲ روزه با اسرائیل تشریح و تبیین کنند؛ از این رو، روش توصیفی-تبیینی استفاده شده است.

۶. تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های پژوهش

واقع‌گرایی تدافعی در سیاست خارجی ایران را می‌توان مبتنی بر محورهای ذیل مورد تحلیل قرار داد.



۶-۱. واقع‌گرایی تدافعی در ایران بعد از انقلاب

از زمان پیروزی انقلاب، جمهوری اسلامی درگیر ترور، تروریسم و تهدید از سوی غرب شد. مبارزه برای پیروزی در انقلاب، جنگ هشت ساله برای حفظ بقای خود و تهدید مداوم بی‌ثباتی از سوی برخی از همسایگان و قدرت‌های بزرگ، باعث شد تا حاکمان جمهوری اسلامی به‌درستی معضل امنیتی را درک کنند. این امر ایران را به حالت اضطرار و نیاز به ایجاد اتحاد با کسانی که می‌توانند به بقای جمهوری اسلامی کمک کنند و در برابر دخالت‌های ژئوپلیتیکی مقابله کنند، سوق داده است.

در چارچوب واقع‌گرایی تدافعی، ایران در حال گسترش نفوذ و روابط خود با گروه‌های غیردولتی به منظور حفاظت از خود است. از طریق متحدان غیر دولتی و موقعیت مهم خود در تنگه‌های حمل‌ونقل نفتی هرمز (که تهدید به بستن آن کرده‌اند)، ایران برای خود موقعیت دفاعی ایجاد کرده است که براندازی آن بدون ایجاد آشوب جدی در منطقه دشوار خواهد بود. ایران نه‌تنها با حزب‌الله و حماس ارتباط دارد، بلکه روابط قوی‌ای با عراق نیز دارد. ایران با گروه‌های شیعه در یمن ارتباط دارد، اما هیچ‌کس واقعاً نمی‌داند عمق ارتباطات ایران در سراسر خاورمیانه تا چه حد است. عوامل ساختاری که واقع‌گرایان تدافعی بر آن تأکید دارند، به‌درستی بر سیاست خارجی ایران تأثیر گذاشت. نزدیکی جغرافیایی آمریکا به مرزهای ایران خصوصاً بعد از حضور این کشور در عراق و افغانستان، بهره‌مندی ایران از ذخایر غنی نفت و گاز و تجربه جنگ ایران و عراق باعث شد تا جمهوری اسلامی تلاش کند تا تعادل در سیستم تهاجم-دفاع خود در برابر حملات احتمالی غربی‌ها به وجود آورد.

جمهوری اسلامی ایران معضله امنیت را تجربه عملی کرده است؛ زیرا از یک سو تاریخ ملت ایران نشان می‌دهد که اگر از نظر قدرت نظامی توان مقابله با تهدیدات خارجی را نداشته باشند، خاک کشور مورد تجاوز قرار گرفته و بخش‌هایی از سرزمین جدا خواهد شد. از سوی دیگر تجربه دفاع مقدس این درس را با خود به همراه داشت که اگر از جهت نظامی امنیتی قدرت خود را افزایش ندهد، غربی‌ها چشم طمع به خاک این کشور خواهند داشت. بنابراین براساس «معضله امنیت» در ساختار حکومت جمهوری اسلامی ایران، رژیم صهیونیستی یک تهدید امنیتی مهم برای ایران به حساب می‌آید. این رژیم که بر پایه تهاجم، تجاوز و اشغال‌گری شکل گرفته، به کنوانسیون‌های خلع‌سالح بین‌المللی نیز نپیوسته است (عباسی و شهبازی، ۱۴۰۲: ۱۲).

معمای امنیتی ایران در منطقه، بیشتر در نتیجه اهداف و راهبردهای منطقه‌ای آمریکا و اسرائیل پدید آمده است که هم‌زمان منجر به ایجاد شرایط ناامنی برای ایران

می‌شود. نه تنها دولت بوش بر سیاست‌های تقابلی خود همچون سیاست «تغییر رژیم» و استفاده از نیروهای نظامی بر ضد ایران ادامه داد، بلکه با پیگیری اهدافی همچون ایجاد پایگاه‌های نظامی و امضای قراردادهای چند جانبه نظامی با سایر کشورهای منطقه، بر ضد منافع ملی ایران عمل کرد. دکتر کیهان برزگر سه معیار اصلی را برای فهم اینکه سیاست خارجی ایران بعد از بحران عراق بر مبنای رئالیسم تدافعی قرار دارد، بیان می‌کند. این سه معیار را می‌توان در ذیل چهار فرض مهم نظریه واقع‌گرایی معضل امنیتی، عوامل ساختاری (تعادل تهاجمی-دفاعی، نزدیکی جغرافیایی و دسترسی به مواد خام)، سیاست داخلی، برداشت‌های رهبران و سیاست داخلی تحلیل کرد.

- پیروی از سیاست خارجی ایدئولوژیک و عمل‌گرایانه.
- به‌کارگیری راهبرد امنیت به هم پیوسته.
- به‌کارگیری سیاست خارجی انطباقی و سیاست مبتنی بر اتحاد و ائتلاف (برزگر، ۱۳۸۸: ۱۱۴).

در عرصه سیاست خارجی، عمل‌گرایان بر این باورند که سیاست خارجی حلقه ارتباط یک کشور با محیط بین‌المللی است. در صورت ضعف این ارتباط، اساساً امکان پیشبرد اهداف توسعه‌ای هر کشوری ممکن نخواهد بود. بنابراین آن سیاست خارجی را عمل‌گرا می‌نامند که مبتنی بر اصول سودمندی، قابل تحقیق و عملی بودن ایده‌ها و سیاست‌ها باشد. با تحلیل و بررسی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، شاخص‌ها و رویکردهای متعددی وجود دارد که نشان می‌دهد جمهوری اسلامی ایران در عرصه سیاست خارجی عمل‌گرایانه عمل کرده است (کمپبل، ۲۰۱۱: ۱۷). به‌عنوان نمونه، در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران زمان دولت حسن روحانی، رویکرد و شاخص‌های عمل‌گرایانه زیادی وجود دارد. دولت حسن روحانی تحت راهبردی با تعامل سازنده و سیاستی تنش‌زدا، نظم مدنظر خود (نظم منطقه‌ای پایدار) را دنبال می‌کند. مهم‌ترین شاخص عمل‌گرایانه در سیاست خارجی دولت روحانی تنش‌زدایی، اعتمادسازی، عقلانیت در عرصه سیاست خارجی، بهبود چهره و جایگاه ایران در عرصه جهانی، دیپلماسی فعال، تلاش جهت توازن و بهبود روابط، به‌ویژه با کشورهای همسایه بوده است (فرهادی نسب و همکاران، ۱۴۰۲: ۲۵۰).

اما با تغییر دولت در آمریکا دستاورد و تلاش دولت روحانی در امضاء برجام زیر سؤال رفت؛ زیرا پیروزی دونالد ترامپ در انتخابات ریاست جمهوری آمریکا در سال



۲۰۱۶ و اتخاذ مواضع تهاجمی علیه ایران، روابط شکننده ایران و آمریکا که پس از توافق برجام در دولت اوباما به دست آمده بود، با تردید جدی از سوی وی مواجه شد. خروج ترامپ از برجام در سال ۲۰۱۸ این روابط شکننده را به تیرگی کشاند تا جایی که دو کشور را تا آستانه یک جنگ تمام‌عیار سوق داد. هدف ترامپ از خروج از برجام و اتخاذ مواضع خصمانه علیه ایران در قالب فشار حداکثری، رسیدن به توافقی مبتنی بر منافع آمریکا بود. ترامپ این توافق را در راستای شعار اول آمریکا و بازگشت عظمت به آمریکا پیگیری می‌کرد. برای ترامپ، نه ایدئولوژی مهم بود، نه توافقات بین‌المللی و نه حتی افکار عمومی جامعه جهانی (عابدینی و همکاران، ۱۴۰۳: ۲۱۹).

دومین دلیل در اثبات تدافعی بودن سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، تلاش جمهوری اسلامی ایران بر رفع تهدیدات امنیتی می‌باشد. بر اساس این، اگر هدف اصلی ایران کاهش قدرت سایر بازیگران دارای منافع و مرتبط با بحران در منطقه است، پس سیاست خارجی تهاجمی را دنبال می‌کند. در مقابل اگر ایران بیشتر برای ایجاد ثبات و امنیت در منطقه هم‌زمان با در نظر گرفتن نگرانی‌های مشروع امنیتی خود سعی می‌کند، پس از سیاست خارجی تدافعی از راه «دفاع فعال» پیروی می‌کند. جمهوری اسلامی ایران چالش امنیتی موجود یا حداقل برخی از تأثیرهای آن را پذیرفته و به نوعی سعی در رفع آن دارد (برزگر، ۱۳۸۸: ۱۱۴).

بر اساس این، سیاست خارجی ایران واکنشی به تهدیدات امنیتی به وجود آمده از سوی دولت‌های مداخله‌گر و ظهور و قدرت‌یابی گروه‌های تروریستی در عراق و سوریه است. سوریه بیش از ۳۰ سال است که متحد استراتژیک ایران بوده است (ناصری راد، ۱۴۰۳: ۱۴). سیاست خارجی ایران در برابر رشد و گسترش داعش در منطقه، براساس چارچوب دفاع فعال صورت گرفت. توسعه همکاری‌ها با ایالات متحده و سایر بازیگران درگیر منطقه‌ای در حل و فصل ناامنی در عراق بخش دیگری از رویکرد سیاست خارجی ایران است (ترابی و محمدیان، ۱۳۹۴: ۷۹). در همین چارچوب تمایل جدی ایران به ادامه گفت‌وگوهای مستقیم با آمریکا در مسائل ناامنی عراق نشان می‌دهد که ایران به صورت راهبردی نقش آمریکا را در عراق پذیرفته است و تلاش می‌کند که تهدیدهای ناشی از حضور نیروهای آمریکایی در منطقه را از راه همکاری و انجام گفت‌وگو به حداقل برساند (متقی و سلطانی، ۱۳۹۲: ۴۸).

به کارگیری سیاست خارجی انطباقی و سیاست مبتنی بر اتحاد و ائتلاف سومین دلیل بر تدافعی بودن سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. این راهبرد واکنشی تدافعی برای رفع تهدیدهای امنیتی است و نمی‌توان آن را صرفاً تلاش برای



افزایش قدرت جمهوری اسلامی در سطح منطقه تحلیل کرد. سیاست اتحاد و ائتلاف می‌تواند دو جنبه داشته باشد. نخست ایجاد اتحاد و ائتلاف با دولت‌های منطقه یا گروه‌های سیاسی دوست در سطح منطقه برای تضعیف منابع مشترک تهدیدهای امنیتی. دوم، رفع این تهدیدها از راه حضور مؤثر و فعال در مسائل سیاسی-امنیتی در منطقه. حضور ایران در مسائل سیاسی-امنیتی منطقه با هدف پیوند زدن امنیت کشور به امنیت منطقه، افزایش قدرت چانه‌زنی و سرانجام رفع تهدیدهای امنیتی در محیط امنیتی این کشور صورت می‌گیرد. در این چارچوب نیز اهداف سیاست خارجی ایران در منطقه راهبردی و عمل‌گرایانه تعریف می‌شود. جمهوری اسلامی ایران نمی‌تواند نسبت به شکست یک متحد در صورتی که در سوریه تغییراتی حاصل گردد و موازنه‌ی قوای منطقه‌ای خود بی‌تفاوت باشد. مسلماً به ضرر ایران تغییر خواهد بود و باعث تضعیف قدرت ایران در سطح منطقه و یا حتی شکست حزب‌الله توسط رژیم صهیونیستی می‌گردد. با وجود این، به‌عنوان بازیگر خردمند، در موضوعات مختلف هزینه-فایده می‌کند و دست به اقدام می‌زند (جمشیدی و دیگران، ۱۴۰۱: ۹۱).

۶-۲. واقع‌گرایی تدافعی در سیاست خارجی ایران در جنگ ۱۲روزه

تبادل آتش مستقیم بین ایران و اسرائیل به‌وضوح در چارچوب کارل فون کلاوزویتس به‌عنوان یک "جنگ" طبقه‌بندی می‌شود؛ زیرا این اقدام از دایره اقدامات صرفاً جنایی یا مرزی فراتر رفته و مستقیماً ماهیت "ادامه سیاست از طریق ابزار نظامی" را به نمایش گذاشت؛ هدف اصلی این تبادل آتش، نه تنها تخریب محدود، بلکه تغییر محاسبات استراتژیک و بازدارندگی طرف مقابل بود که مصداق بارز پیوند اراده سیاسی با اعمال زور سازمان یافته است؛ حتی اگر این درگیری شبیه جنگ‌های تمام‌عیار قرن بیستم نباشد (پوسن، ۲۰۱۴). این پایداری مؤلفه سیاسی، هسته اصلی تعریف کلاوزویتس را حفظ می‌کند و نشان می‌دهد که در عصر جنگ‌های هیبریدی، هر چند ابزارها تغییر کرده‌اند، اما اگر هدف نهایی تغییر وضعیت سیاسی باشد، تعریف کلاسیک جنگ همچنان کاربرد دارد (جانسون، ۲۰۲۱).

نظریه واقع‌گرایی تدافعی چهار پایه «معضل امنیت»، «سیاست داخلی»، «عوامل ساختاری (تعادل تهاجمی-دفاعی، نزدیکی جغرافیایی و دسترسی به مواد خام)» و «برداشت ذهنی رهبران» است. غربی‌ها با این استدلال که جمهوری اسلامی در شرایط ضعف قرار دارد و تصمیم به حمله گرفتند، در نظر آن‌ها خاورمیانه می‌تواند برای دونالد ترامپ سرزمینی پر از فرصت باشد. در دوره دوم ریاست جمهوری او با منطقه‌ای مواجه



خواهد شد که در آن موفقیت‌های نظامی اسرائیل به‌طور چشم‌گیری توازن قدرت را بازتنظیم کرده است و این فرصت را ایجاد می‌کند که اقدامی جسورانه برای کاهش نفوذ ایران و محدود کردن برنامه هسته‌ای آن انجام شود. امروزه اسرائیل بیشتر توانایی نظامی حماس را نابود کرده است. در لبنان، حزب‌الله هنوز می‌تواند راکت شلیک کند و حملات کمین‌آسا انجام دهد، اما رهبری و توانایی‌های دوربرد آن بر اثر حملات اسرائیل تخریب شده است و ایران نیز با چالش‌های متعددی درگیر است؛ لذا از طریق نظریه صلح از طریق قدرت می‌تواند چالش جدی برای ایران بوجود آورد (براندس، ۲۰۲۴: ۴). بر همین اساس جنگ ۱۲ روزه علیه جمهوری اسلامی آغاز شد، اما جمهوری اسلامی توانست با اقدامات عملی و بر پایه نظریه واقع‌گرایی تدافعی قدرت خود را به رخ آمریکا و اسرائیل بکشد و آن‌ها را مجبور به آتش‌بس کند. در ادامه به ۴ اصل مهم واقع‌گرایی تدافعی اشاره می‌شود:

۶-۲-۱. معضل امنیت

معضل امنیتی یک ویژگی غیرقابل حل در نظام بین‌الملل است (تالی‌آفرو، ۱۹۹۹: ۱۳۶). ژرویس معضل امنیتی را چنین تعریف می‌کند: «وضعیتی که در آن اقداماتی که یک کشور برای افزایش امنیت خود انجام می‌دهد، امنیت دیگران را کاهش می‌دهد». هرج‌ومرج باعث ایجاد عدم قطعیت می‌شود و دولت‌ها هرگز نمی‌توانند از نیت‌ها و قصد‌های فعلی یا آینده دیگر کشورها و همچنین توزیع نسبی توانمندی‌ها در طول زمان مطمئن باشند. هرج‌ومرج کشورها را وادار می‌کند تا به رفتار خودیاری روی آورند. دولت‌ها در واکنش به کاهش امنیت، اقداماتی برای افزایش امنیت خود انجام می‌دهند و بدین ترتیب سیاست‌های امنیتی دیگران را تعدیل می‌کنند (جرویس، ۱۹۷۸: ۱۷۸). معضل امنیت اشاره به شرایطی دارد که تلاش یک دولت برای افزایش امنیت خود باعث کاهش امنیت دیگران می‌شود. از نظر واقع‌گرایان تدافعی توسعه همیشه به امنیت بیشتر منجر نمی‌شود و دولت‌ها همیشه امنیت‌جو خواهند بود و با معضله امنیت روبه‌رو می‌شوند (مشیرزاده، ۱۳۹۰: ۱۳۳).

۶-۲-۲. سیاست داخلی

سیاست داخلی جمهوری اسلامی ایران در جنگ ۱۲ روزه نقش مهمی در تغییر ادارک آمریکا و اسرائیل و همچنین ناتوانی آن‌ها در رسیدن به اهداف جنگ داشته است. ناآرامی‌هایی ده سال اخیر در ایران باعث شد تا غربی‌ها فکر کنند جمهوری اسلامی ایران از حمایت مردمی برخوردار نمی‌شود و حمله اسرائیل به ایران باعث آغاز ناآرامی و تکرار اغتشاشات گذشته در کشور می‌شود. بر همین اساس نتانیاهو در ویدئویی،



مستقیماً ایرانیان را خطاب قرار داد و گفت: «زمان آن فرا رسیده که مردم ایران با ایستادگی برای آزادی از رژیم ایران، دور پرچم و میراث تاریخی خود متحد شوند. رژیم اسلامی که تقریباً ۵۰ سال شما را سرکوب کرده است» (نتانیاهو، ۲۰۲۵). رژیم صهیونیستی در روزهای آغازین جنگ تلاش کرد تا به سمت «اجتماعی سازی» جنگ حرکت کند؛ به این معنی که تلاشی عمدی برای ایجاد فشار عمومی بر جمهوری اسلامی با هدف قرار دادن زیرساخت‌های نمادین و غیرنظامی صورت گرفت. آن‌ها تعداد قابل توجهی از غیر نظامیان را به شهادت رساندند، به بیمارستان‌ها (مانند بیمارستان فارابی در کرمانشاه) حمله، شبکه‌های برق در تهران را مختل و به ساختمان مرکزی صداوسیما جمهوری اسلامی ایران (IRIB) خسارت وارد کردند. اسرائیل برای تهران هشدارهای تخلیه صادر کردند. اما برخلاف انتظار غربی‌ها، این اقدامات باعث بروز ناآرامی‌های گسترده یا گسست سیاسی داخلی در ایران نشده است (عزیزی، ۲۰۲۵: ۵).

بنابراین بعد از حمله اسرائیل به ایران، یک انسجام ویژه‌ای در جامعه شکل گرفت. تهدیدی وجودی که جامعه ایران را هدف گرفته بود، در این جنگ به فرصتی تبدیل شد و توانست یک هم‌گرایی حداکثری میان مردم ایجاد کند؛ این انسجام ناشی از بود اسلامی و شیعی و جمع آن با بود ایرانی و تمدنی است. در این جنگ، یک اراده مشترک زیر حرف زور نرفتن و فهم موضع برحق حاکمیت در میان مردم کشف شد (نیلی، ۱۴۰۴: ۲).

۲-۳. عوامل ساختاری «تعادل تهاجمی-دفاعی»

یکی دیگر از عواملی که براساس آن می‌توان راهبرد جنگ ایران با اسرائیل و آمریکا را براساس واقع‌گرایی تدافعی تحلیل کرد، موضوع «تعادل تهاجمی-دفاعی» است؛ به این معنی که جمهوری اسلامی بعد از آغاز حمله اسرائیل به خاک ایران، در حمله به اسرائیل زیاده‌روی نکرد و نوعی تعادل تهاجمی و تدافعی در رفتار ایران مشاهده می‌شود. جمهوری اسلامی با وجود آنکه با یک حمله گسترده به سرزمین خود مواجهه شده بود، پاسخ محتاطانه داد. این راهبرد ناشی از آسیب‌پذیری و نیاز به اجتناب از مداخله آمریکا است. واقع‌گرایی تدافعی به موازنه تهاجم-دفاع برای دولت‌ها اهمیت قائل است (المان، ۲۰۰۷: ۱۸). واکنش جمهوری اسلامی به حمله نظامی اسرائیل محدود، واکنشی و تحت تأثیر آسیب‌های وارده بود. ایران با اینکه حملات تلافی جویانه‌ای انجام داد، اما این حملات از نظر شدت و دامنه کم‌تر از آن بود که بسیاری از کارشناسان انتظار آن را داشتند.



ایران در جنگ دوازده روزه در حال خرید زمان بود و کوشید اسرائیل را در یک جنگ فرسایشی درگیر نگه دارد. در استفاده از سامانه‌های جدید تسلیحاتی، مانند پهپادهای جت‌پراوده شاهد-۱۰۷ و کلاهک‌های ۱.۵ تنی تعجیل نکرد تا این پیام را برساند که ایران توانمندی‌های تهاجمی قابل توجهی دارد، اما استفاده از آن‌ها با توجه به ملاحظات راهبردی به صورت مدیریت‌شده صورت می‌گیرد. روایت غالب فروپاشی، انقلاب و جنگ تمام‌عیار نبود، بلکه بر مقاومت و پاسخ متناسب تأکید می‌کرد. بنابراین، جمهوری اسلامی ایران با انتخاب استراتژی واقع‌گرایی تدافعی میزان مناسبی از قدرت را به رخ نشان داد تا اسرائیل را از تشدید جنگ و درگیری بازدارد. (عزیزی، ۲۰۲۵: ۶).

۶-۲-۴. برداشت ذهنی رهبران

نکته حائز اهمیت در خصوص دیدگاه واقع‌گرایی تدافعی آن است که این رویکرد با ملحوظ داشتن عنصر ادراک (برداشت ذهنی رهبران) تا حدودی از جریان اصلی واقع‌گرایی فاصله می‌گیرند؛ زیرا در وضعیت عدم قطعیت، عنصر ادراک نقش مهمی در تعاملات کنشگران ایفا می‌کند. بر اساس این، اگر کنشگران تلقی تهدیدآمیز از موقعیت یکدیگر داشته باشند، آنگاه بدون توسل به همکاری بازی را با انگیزهٔ تقلیل هزینه‌های احتمالی پیش می‌برند. تأثیر ساختار ظریف قدرت و توانمندی مادی بر رفتار دولت از طریق تصورات یا برداشت‌های ذهنی رهبران ملی است. آن‌ها معمولاً بر مبنای قیاس‌های تاریخی و میان‌بره‌های دیگر ادراکی اطلاعات واصله را پردازش می‌کنند و تصمیم می‌گیرند. بنابراین این عامل متغییر میانی مهمی در واقع‌گرایی تدافعی است (مشیرزاده، ۱۳۹۰: ۱۳۴).

ادراک جامعه و رهبران اسرائیل در سال‌های اخیر جنگ‌طلب‌تر شده است. این موضوع با مهاجرت تعداد قابل توجه از یهودیان مهاجر این کشور و فرار مغزهای نخبگان سکولار تسریع شد. حتی برخی از کارشناسان هدف دولت نتانیاهو را ریشه‌کن کردن «دولت پنهان» سکولار و به‌دست‌گرفتن کنترل ارتش، سازمان‌های امنیتی و دادگاه‌ها توسط تندروهای یهودی می‌دانند. این ادراک اسرائیل در آغاز جنگ علیه ملت ایران تأثیرگذار بوده است. بنابراین، یکی از مهم‌ترین استراتژی‌ها جمهوری اسلامی شکل‌دهی و اصلاح ادراک غربی‌ها بوده است. مقامات ایرانی همواره تأکید داشتند که مسیر دیپلماتیک همچنان باز است؛ اما نه بی‌قید و شرط. ایرانیان از طریق واسطه‌های عمانی و قطری پیام فرستادند که هرگونه مذاکرات باید بعد از تکمیل پاسخ نظامی‌شان انجام شود. از نظر مقامات جمهوری اسلامی ورود زود هنگام به مذاکرات



می‌تواند به‌عنوان تسلیم تلقی شود؛ منتظر ماندن بیش از حد نیز خطر تشدید بحران فراتر از کنترل را به همراه دارد (اکونومیک، ۲۰۲۴: ۲). توانمندی جمهوری اسلامی ایران در تغییر عنصر ادراک اسرائیل و آمریکا به‌وضوح قابل اثبات است. صبح روز ۲۳ خرداد آقای ترامپ مصاحبه می‌کند و می‌گوید: «به ایران یک اولتیماتوم ۶۰ روزه داده است: «امروز روز ۶۱ است... حالا آن‌ها شاید یک فرصت دوم داشته باشند!» (ترامپ، ۲۰۲۵). در آن روز، ترامپ فکر می‌کرد که با شهادت فرمان‌دهان و ازبین‌بردن چند رادار مهم، ساختار دفاعی کشور از هم پاشیده و ایران توان پاسخ‌گویی ندارد. روز ۲۴ خرداد نتانیاهو برای ملت ایران پیام فرستاد و با القای «به‌هم‌ریختگی» نظام، تلاش دارد مردم را به خیابان بیاورد و می‌گوید: «زمان آن فرا رسیده که مردم ایران حول پرچم و میراث تاریخی خود متحد شوند و با ایستادگی برای آزادی خود از رژیم، قد علم کنند.» (نتانیاهو، ۲۰۲۵).

تغییر در عنصر ادراک رهبران آمریکا و اسرائیل از روز چهارم جنگ آغاز شد. در این روز، نتانیاهو اظهار داشت «هدف قرار دادن رهبر عالی ایران، آیت‌الله علی خامنه‌ای، به پایان دادن به درگیری‌های جاری بین اسرائیل و ایران خواهد انجامید، نه اینکه آن را تشدید کند». در همان روز، حمله‌ای علیه شورای عالی امنیت ملی در ایران صورت گرفت. هدفشان این بود که سران کشور، سران قوا و افراد مؤثر دیگر را از بین ببرند تا ساختار کشور فروپاشند، اما انسجام مردم و قدرت نیروهای مسلح باعث شد تا از روز چهارم ورق شروع به برگشتن کند؛ زیرا شلیک‌های ایران تغییر کرد و اثربخشی حملات بسیار بیشتر شد. تا همان زمان، آمریکا تصور می‌کردند که می‌توانند تحول سیاسی مهمی در ایران رقم بزنند.

از روز سه‌شنبه ۲۷ خرداد، روز پنجم جنگ، صحنه در حال تغییر بود. پاسخ‌های نظامی ایران کارساز شده بود و برای اولین بار، نشانه‌هایی از نگرانی در جبهه غربی دیده می‌شد. ترامپ در اجلاس گروه ۷ شرکت کرده بود، اما اجلاس را به‌طور ناگهانی ترک می‌کند و اعلام کرد: «تهران باید فوراً تخلیه شود!» در همان زمان، به وزیر دفاع آمریکا دستور داد وارد جنگ شود. هدف از نوع اظهارات، ایجاد رعب و وحشت در میان مردم و ایجاد هرج‌ومرج در شهرها و اقتصاد کشور بود، اما مهم‌ترین حرف را ترامپ زد. او گفت: «ایران باید بدون قید و شرط تسلیم شود.» در روزهای گذشته می‌گفتند باید از تهران فرار کنید، اما از امروز حرف از تسلیم ایران می‌زنند. این‌ها نشان‌دهنده یک طراحی روانی همه‌جانبه است. آمریکا می‌خواست فضای جنگ را با شوک، تهدید و



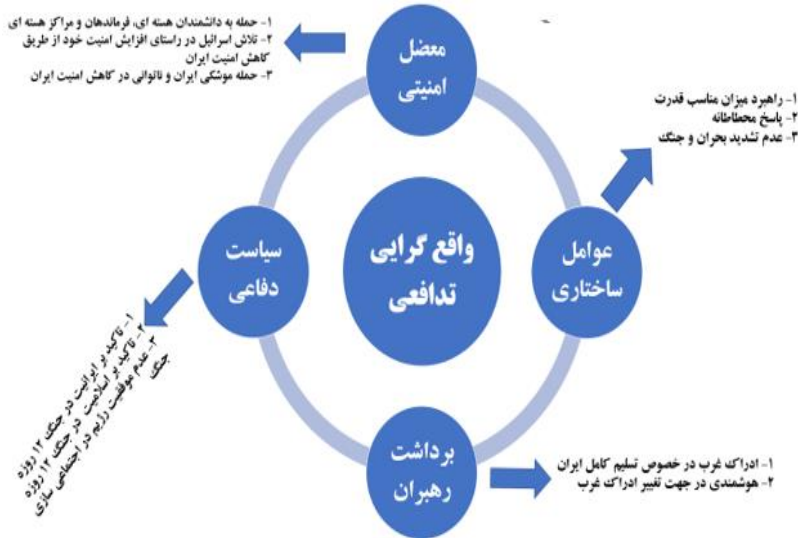
واژه‌هایی مثل «تخلیة تهران»، «تسلیم فوری و بی‌قید و شرط» و ... مدیریت کند (حافظی، ۲۰۲۵: ۶).

جمهوری اسلامی حملات موشکی خود را در روز ششم بسیار جدی‌تر کرد؛ از این روز به بعد، ایران ابتکار عمل را در میدان به‌دست گرفت. لحن ترامپ و نتانیاهو تغییر کرد و نتانیاهو گفت: «مسأله تغییر رژیم در ایران، مسأله من نیست» (نتانیاهو، ۲۰۲۵). تقریباً از روز نهم جنگ رئیس‌جمهور فرانسه، آلمان و انگلیس پیشنهاد مذاکره و صلح را برای ایران فرستادند. آمریکا بعد از حمله به ایران به ایران پیام فرستاد که آماده پایان جنگ است.

اگرچه به علت اختلاف منابع، افرایق‌های جنگی و حتی جنگ روایت‌ها به آمارهای خسارت اقتصادی نمی‌توان اعتماد کرد، اما می‌توان نوشت حملات موشکی ایران در طول ۱۲ روز جنگ، خسارات زیادی به اسرائیل وارد کرد (فلمینگ، ۲۰۲۵: ۳)؛ زیرا براساس مقاله منتشرشده در خبرگزاری بلومبرگ آمریکا، اسرائیل هزینه خسارات ناشی از جنگ ۱۲ روزه خود با ایران را حدود ۱۰ میلیارد شکل برآورد کرده است که برای تعمیر ساختمان‌های تخریب‌شده و پرداخت خسارت به کسب‌وکارهای محلی استفاده خواهد شد. وزیر دارایی، بزلال سموتریچ، اعلام کرده است که کل هزینه جنگ می‌تواند تا ۱۲ میلیارد دلار نیز برسد و ممکن است بر رشد اقتصادی ۳.۵ درصدی اسرائیل برای سال تأثیر بگذارد. بنابراین، جنگ خسارات قابل توجهی به شهرهای پرجمعیت در مرکز اسرائیل وارد کرده است (آلتستین، ۲۰۲۵).

جان مرشایمر «استاد مطرح دانشگاه شیکاگو» و «نظریه پرداز برجسته مکتب رئالیسم تهاجمی» در برآوردی از جنگ دوازده روزه ایران و اسرائیل به این نکته اشاره می‌کند که ترامپ اسرائیل را مجبور به توقف جنگ نکرد، بلکه اسرائیلی‌ها از آمریکا خواستند تا جنگ را متوقف کنند. اسرائیلی‌ها در وضعیت بسیار بدی بودند، موشک‌های بالستیک ایران، تل‌آویو و حیفا و سایر شهرهای و تأسیسات نظامی در سراسر این کشور را بمباران می‌کردند. در همان زمان موشک‌های دفاعی اسرائیلی‌ها در حال اتمام بود. موشک‌هایی که می‌توانست آن موشک‌ها را سرنگون کنند. بنابراین، اسرائیلی‌ها به دردر افتاده بودند و از ما خواستند که به جنگ پایان دهیم. بنابراین جمهوری اسلامی با اتخاذ رویکرد واقع‌گرایی تدافعی در جنگ ۱۲ روزه توانست دیدگاه رهبران غربی را که حرف از فروپاشی نظامی اسلامی می‌زدند، تغییر دهد و آن‌ها مجبور کرد تا درخواست آتش‌بس بدهند.

شکل ۱. مدل مواجهه جمهوری اسلامی در جنگ ۱۲ روزه



۷. نتیجه‌گیری

موفقیت اولیهٔ اسرائیل در حمله به خاک ایران آن‌ها را به این جمع‌بندی رساند که توان بازدارندگی و انسجام دفاعی ایران فروپاشیده و زمینه برای تضعیف مشروعیت نظام و حتی براندازی فراهم شده است؛ از این رو در روزهای آغازین جنگ دوازده‌روزه از «تسلیم کامل ایران» سخن به میان آورد. با این حال، جمهوری اسلامی ایران با اتکا به منطق واقع‌گرایی تدافعی و پرهیز از تشدید تنش، توانست ظرفیت بازدارندگی و توان مدیریت بحران خود را آشکار ساخته و درنهایت طرف غربی را مجبور به ارائهٔ پیشنهاد مذاکره و صلح کند.

جمهوری اسلامی ایران تلاش کرد حملهٔ اسرائیل به خاک ایران را در چارچوب ۴ فرض واقع‌گرایی تدافعی پاسخ دهد تا ضمن جلوگیری از تشدید بحران، پایه‌های بازدارندگی خود را بازسازی کند. معضل امنیت اشاره به شرایطی دارد که تلاش یک دولت برای افزایش امنیت خود باعث کاهش امنیت دیگران می‌شود. اسرائیل با حمله به دانشمندان، فرماندهان و مراکز هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران، تلاش کرد تا دامنهٔ امنیت خود را در منطقهٔ خاورمیانه گسترش دهد. اما توان پاسخ‌گویی جمهوری اسلامی به اسرائیل در واقع‌گرایی تدافعی و راهبرد معطل امنیت صورت گرفت و این اجازه را به اسرائیل نداد که با کاهش امنیت ایران برای خود امنیت‌سازی کند.



ناآرامی‌هایی ده سال اخیر در ایران باعث شد تا غربی‌ها فکر کنند جمهوری اسلامی ایران از حمایت مردمی برخوردار نمی‌شود و حمله اسرائیل به ایران باعث آغاز ناآرامی و تکرار اغتشاشات گذشته در کشور می‌شود. اما بعد از حمله اسرائیل به ایران، یک انسجام ویژه‌ای در جامعه شکل گرفت. تهدیدی وجودی که جامعه ایران را هدف گرفته بود، در این جنگ به فرصتی تبدیل شد و توانست یک همگرایی حداکثری میان مردم ایجاد کند. یکی دیگر از عواملی که براساس آن می‌توان راهبرد جنگ ایران با اسرائیل و آمریکا را براساس واقع‌گرایی تدافعی تحلیل کرد موضوع «تعادل تهاجمی-دفاعی» است. میزان مناب قدرت به این معنی است که جمهوری اسلامی بعد از آغاز حمله اسرائیل به خاک ایران، در حمله به اسرائیل زیاده‌روی نکرد و نوعی تعادل تهاجمی و تدافعی در رفتار ایران مشاهده می‌شود. جمهوری اسلامی به جای تشدید تنش‌ها، در حال مدیریت درگیری بود. هم‌زمان با اجتناب از اشتباهات استراتژیک که می‌تواند به جنگی بزرگ منجر شود، منطق بقا را پیگیری می‌کرد.

یکی دیگر از مهم‌ترین استراتژی‌های جمهوری اسلامی شکل‌دهی و اصلاح ادراک اسرائیل بوده است. توانمندی جمهوری اسلامی ایران در تغییر عنصر ادراک اسرائیل و آمریکا به‌وضوح قابل اثبات است. در روزهای اول جنگ، غربی‌ها سخن از «به‌هم‌ریختگی نظام»، «تغییر رژیم» و «تسلیم فوری و بی‌قید و شرط» می‌زدند. اما بعد از آنکه موشک‌های ایرانی به خاک اسرائیل رسیدند و خرابی عظیمی بر جای گذاشت، دیدگاه رهبران غربی تغییر کرد و مجبور شدند درخواست آتش‌بس کنند.

فهرست منابع

الف- فارسی

- افضل‌ی فاروجی، میترا و فاطمه استارمی (۱۴۰۴). شناسایی پیشران‌ها و پیامدهای کنشگران مؤثر رسانه‌های جریان اصلی در مدیریت بحران‌های اجتماعی سیاسی ایران، دانش‌پیشگیری و مدیریت بحران، ۱۵(۳): ۱۶۰-۱۸۱.
- امیر احمدیان، بهرام (۱۳۹۵). تحلیل روابط ایران و ارمنستان با استفاده از چهارچوب نظری واقع‌گرایی تدافعی، مطالعات اوراسیای مرکزی، ۹(۱): ۴۱-۱۹.



- برزگر، کیهان (۱۳۸۸). «سیاست خارجی ایران از منظر رئالیسم تهاجمی و تدافعی»، فصل‌نامه بین‌المللی روابط خارجی ایران، (۱): ۱۵۳-۱۱۴.
- ترابی، قاسم و علی محمدیان (۱۳۹۴). «تبیین سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در بال بحران سوریه از منطقه واقع‌گرایی تدافعی»، فصل‌نامه سیاست‌پژوهی، ۲(۳): ۹۰-۶۱.
- جمشیدی، محسن؛ فتاحی، شهرام و میرابراهیم صدیق (۱۴۰۱). «استراتژی جمهوری اسلامی ایران در قبال کشورهای محور تحت نفوذ در جهان اسلامی از منظر رئالیسم تدافعی (واکاوی بحران عراق و سوریه)»، فصل‌نامه علمی مطالعات بیداری اسلامی، ۱۱(۲۳): ۷۷-۹۹.
- رستمی، فرزاد (۱۴۰۳). «تحولات ژئوپلیتیک خاورمیانه و الزامات منطقه‌گرایی نوین در سیاست خارجی دولت سیزدهم»، فصل‌نامه علمی مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، ۱۴(۵۰): ۱۰۲-۸۲.
- طهماسبی برنا، محمد؛ متقی، ابراهیم؛ حاضری، علی محمد و محسن سراج (۱۴۰۳). «سازمان‌نگاری و صدور انقلاب (ملاحظه‌ای بر راهبرد صدور انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ و انقلاب اسلامی ایران)»، مطالعات راهبردی سیاست بین‌الملل، ۷(۱۴): ۵۸-۳۳.
- عابدینی، حسن کشکوئیه؛ مسعودنیا، حسین و مهناز گودرزی (۱۴۰۳). «بررسی مؤلفه‌های تأثیرگذار سیاست خارجی ترامپ علیه ایران: درس‌هایی برای ایران»، فصل‌نامه مطالعات بین‌المللی، ۲۰(۸۰): ۲۱۹-۲۴۴.
- عباسی، مجید و الهام شهبازی (۱۴۰۲). «اتحاد اسرائیل و آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران از منظر موازنه تهدید»، دوفصل‌نامه سیاست بین‌الملل، ۶(۱۱): ۲۲-۷.
- فرشادگهر، ناصر؛ قائمی، یاسر و لیلا جمور (۱۳۹۶). «واکاوی روابط روسیه و جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر بحران سوریه»، مطالعات راهبردی سیاست بین‌الملل، (۲): ۱۳۹-۱۶۵.
- فرهادی نسب، جعفر؛ اسلامی، سعید و فاطمه سلیمانی پورلک (۱۴۰۲). «ایدئولوژی و عملگرایی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران: مطالعه موردی دوره حسن روحانی»، فصل‌نامه علمی سیاست جهانی، ۱۲(۴۳): ۲۶۵-۲۳۵.
- کالینز، جان ام (۱۳۷۰). استراتژی بزرگ (اصول و رویه‌ها)، ترجمه کوروش بایندر، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت خارجه.
- کلاوزویتس، کارل فون (۱۴۰۰). درباره ماهیت جنگ، ترجمه مرضیه خسروی، تهران: نشر روزگار نو.
- گاستون، بوتول (۱۳۶۸). جامعه‌شناسی جنگ، ترجمه هوشنگ فرخجسته، تهران، انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی.
- گنجیان مقدم، علی رضا و علی‌اکبر جعفری (۱۴۰۳). «تقابل سیاست خارجی ایران-امریکا در قبال رژیم صهیونیستی در غرب آسیا (تأکید بر عملیات ۷ اکتبر و وعده صادق)»، فصل‌نامه محیط‌شناسی راهبردی ج.ا.ایران، ۸(۳): ۴۶-۹.



- متقی، ابراهیم؛ بقایی، خرم و میثم رحیمی (۱۳۸۹) «بررسی سیاست خارجی آمریکا در خاورمیانه پس از ۱۱ سپتامبر (براساس رویکرد واقع‌گرایی ته‌اجمی)»، فصل‌نامه تحقیقات سیاسی و بین‌المللی، ۲(۴): ۱-۲۶.
- متقی، ابراهیم و اسماعیل سلطانی (۱۳۹۲). «سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران نسبت به عراق و تأثیر آن بر جایگاه منطقه‌ای ایران، فصل‌نامه دانش سیاسی بین‌الملل؛ ۲(۵): ۴۳-۶۶.
- مجتهدی زنجیرآباد، ابوالقاسم و محمدرحیم عیوضی (۱۳۹۷). «بررسی نظریه‌ساز-انگاری در حوزه مطالعاتی روابط بین‌الملل و لزوم به‌کارگیری آن در راهبرد سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»، فصل‌نامه راهبرد، ۲۷(۸۹): ۲۰۵-۱۷۷.
- مشخصات «پهپاد آرش ۲» پهپادی که ایران با آن اسرائیل را زد، به آدرس: <https://fararu.com/fa/news/876022/> ۲۶ خرداد ۱۴۰۴.
- مشیرزاده، حمیرا (۱۳۹۰). تحول در نظریه‌های بین‌الملل، تهران: سمت.
- منوری، علی و مجید محمد شریفی، (۱۳۹۶). واقع‌گرایی تدافعی و منطق موجودیت ناتو پس از یازده سپتامبر، فصل‌نامه ژئوپلیتیک، ۱۳(۴۷): ۲۰۲-۱۷۶.
- ناصری راد، ایوب (۱۴۰۳). «طرح هلال شیعی؛ فرصت‌ها و چالش‌های پیش روی ایران»، فصل‌نامه مطالعات راهبردی سیاست بین‌الملل، ۷(۱۳): ۳۱-۷.
- نیلی، محمدحسن (۱۴۰۴). در جنگ ۱۲ روزه مردم برای دفاع از حق منسجم شدند، قابل دسترسی در: <https://www.hamshahronline.ir/news/965224>

ب- انگلیسی

- "Netanyahu to Iranian people: We hope our operation will clear path to your freedom " 14 June 2025 , <https://www.timesofisrael.com>
- "Netanyahu says regime change in Iran could be result of Israel's attacks" 16 June 2025, <https://www.straitstimes.com>
- "Trump says he gave Iran a 60-day ultimatum: 'Today is day 61... Now they have, perhaps, a second chance!' ", 13 June 2025 https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/
- Altstein , Galit, (2025) "Iran Caused \$3 Billion of Damage With Missile Strikes on Israel " <https://www.bloomberg.com/news/articles/>
- Azizi, Hamidreza(2025) " How Iran Is Calculating Its War With Israel", middle east council on global affairs, <https://mecouncil.org/?lang=en> , 18, June,2025 .
- brands, hal(2024) , Iran Is Much Weaker Than the Last Time It Faced Trump, <https://www.aei.org/op-eds/>
- Campbell, P. L. (2011). Peirce, pragmatism, and the right way of thinking. Sandia National Laboratories: Albuquerque.
- Elman, Colin(2007), " Realism" In Martin Griffiths, ed. International Relation Theory For The Twenty- First Century: An Introduction. London: Routledge, 11-20.
- Fleming, Eliana, " What Did 400 Missiles Do to Israel? The Real Toll of Iran's Attack Revealed " <https://www.jfeed.com>. (30, JUN,2025)



- Goldberg Ori (2025) "What Did Israel Achieve With Its 12-Day War Against Iran?" <https://newlinesmag.com/>25, June , 2025)
- Hafezi, Parisa(2025) " Trump calls for Iran's 'unconditional surrender' as Israel-Iran air war rages on " <https://www.reuters.com/>(2025 June 18)
- <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2024/08/29/have-israels-far-right-religious-nationalists-peaked>, Aug 29th 2024
- Johnson, J. D. (2021). "Revisiting Clausewitz in the Age of Hybrid Warfare". *Parameters**, 51 (3), 15–28.
- Kitchen, Nicholas (2010), "Systemic Pressures and Domestic Ideas: a Neoclassical Realist Model of Grand Strategy Formation, *Review of international studies*, Vol. 36, No. 1, pp. 117-143 .
- Netanyahu to Iranian people: We hope our operation will clear path to your freedom, (14 June 2025) , <https://www.timesofisrael.com/>
- Posen, B. R. (2014). "Emerging Threats and Changing Forms of Warfare". In R. Jervis & S. F. Snidal (Eds.), *The Oxford Handbook of International Relations* . Oxford University Press .
- Robert Jervis, (1978)"Cooperation under the Security Dilemma," *World Politics*, Vol. 30, No. 2, pp. 167–214,
- taliaferro, j. (1999) " security under anarchy: defensive reconsidered. " unpublished article.
- Tchantouridze, Lasha(2007), " systemic Elements in poliheuristic Theory of foreign Policy Decision-making" . Apaper presented to 2007 CPSA Congress. May30- june1 .
- The Times of Israel 'Israel says US shipments of arms and equipment during war exceed 50,000 tons' 26 August 2024.
- Thomas J. Christensen, *Useful Adversaries: Grand Strategy, Domestic Mobilization, and Sino-American Conoict, 1947–1958* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1996), p. 256. 54. *Ibid.*, pp. 32–76, 194–241.
- What to know about Israel's military strength, 2023 , Oct ,21 ,<https://www.axios.com>